

Samförståndsavtal (MoU) rörande europeiska intressegruppernas dialog om läshandikappade personers tillgång till verk

Dan Pescod (företrädare för den europeiska sammanslutningen för synskadade, European Blind Union) och Alicia Wise (företrädare för den europeiska branschsammanlutningen för förläggare, Federation of European Publishers)

1. Om detta MoU

De undertecknade

- erkänner att personer med läshandikapp behöver få läsa och att man behöver öka antalet tillgängliga utgåvor,
- är medvetna om att läshandikappade personers rätt att läsa ingår i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder,
- inser att det behövs pragmatiska lösningar och ger sitt stöd för ett system med betrodda mellanled i EU,
- betonar att förläggarna måste få stöd för sina insatser för att producera tillgängliga verk i samband med de normala utgivningsprocesserna,
- anser att betrodda mellanled bör kunna ge tillgång till verk över gränserna,
- åtar sig att utveckla ett nätverk med betrodda mellanled i EU-medlemsstaterna,
- åtar sig att stimulera inrättandet av en europeisk onlinetjänst för tillgängliga e-böcker.

Härmed har de undertecknade kommit överens om följande:

1. Vårt gemensamma mål är att öka läshandikappades tillgång till verk och samtidigt se till att verk som konverteras till Brailleskrift eller annat tillgängligt format finns att tillgå i övriga EU-medlemsstater genom ett nätverk med betrodda mellanled.

2. Vi godkänner gränsöverskridande överföring i EU av tillgängliga kopior som producerats med stöd av undantag i upphovsrätten eller på licens, genom ett nätverk med betrodda mellanled och på tillbörliga villkor.

3. Vi rekommenderar särskilda licenser som tillåter gränsöverskridande överföring i EU av licensierade tillgängliga kopior, genom nätverket med betrodda mellanled.

I den senare delen av detta MoU finns en utförlig beskrivning av vårt avtal om hur detta ska nås.

2. Definition av en person med läshandikapp (slutanvändaren)

För tillgängliga kopior av verk som producerats på laglig väg med stöd av undantag i upphovsrätten, som finns på ett fysiskt medium såsom en bok eller en cd-skiva och som ska levereras över gränserna, gäller de villkor för undantag i upphovsrätten (eller annan relevant lagstiftning) som är i kraft i den medlemsstat där den tillgängliga kopian ursprungligen gjordes. För undanröjande av tvivel ska de personer som kan utnyttja undantaget definieras som de personer som anges i undantaget i upphovsrätten i den medlemsstat där den tillgängliga kopian ursprungligen gjordes.

För tillgängliga kopior av verk som levereras på licens gäller följande tredelade definition i den utsträckning den ingår i en sådan licens, citerad eller hänvisad till:

Varje person

- (a) som är blind, eller
- (b) som har synnedsättning som inte kan förbättras med korrigerande linser till en nivå som normalt är godtagbar för läsning utan särskild ljusstyrka eller särskild typ av ljus, eller
- (c) som på grund av fysisk funktionsnedsättning inte kan hålla eller hantera ett verk, eller
- (d) som på grund av fysisk funktionsnedsättning inte kan fokusera eller röra ögonen i den utsträckning som normalt krävs för läsning, eller
- (e) som är dyslektisk

- **och**

vars funktionsnedsättning gör att personen inte kan läsa de standardutgåvor av verk som finns på marknaden

- **och**

som kan bli hjälpt av att innehållet får ett annat format (men, för att undanröja tvivel, på så sätt att det bara görs en ändring av den grafiska presentationen av originaltexten men att själva texten inte skrivs om i enklare form för att underlätta förståelse).

Denna definition kommer att ses över årligen och kan, med alla berörda parter medgivande, utökas till att täcka andra mottagare så att de inkluderas som tilläggsgrupper till kategorin personer med läshandikapp.

3. Definition av rättighetshavare

Rättighetshavare är upphovsmakarna och/eller förläggarna av utgivna verk som äger och/eller kontrollerar den upphovsrätt som hör samman med verken. Rättighetshavarna kan bemyndiga organisationer för förvaltning av mångfaldiganderätt och andra organisationer för förvaltning av rättigheter att representera dem i förhandlingar med betrodda mellanled, när det gäller att klarera nödvändiga rättigheter till andra betrodda mellanled och personer med läshandikapp som är registrerade hos ett betrott mellanled.

4. Definition av tillgängligt innehåll

Tillgängligt innehåll är ett begrepp som används för att beskriva att ett verk har ett format som kan användas av en person med läshandikapp. Begreppet kan användas för att

- beskriva verk som ursprungligen getts ut i tillgängliga format,
- beskriva kopior av verk vars format har modifierats efter utgivningen för att göra det möjligt för en person med läshandikapp att läsa verket,
- beskriva verk eller kopior av verk som användaren kan anpassa för att underlätta tillgången – exempelvis genom att läsaren förses med verktyg för att öka teckensnittets storlek, stil eller färg.

Vi är medvetna om att för att vissa visuella innehåll ska kunna göras tillgängliga, är det nödvändigt att lägga till information i den tillgängliga versionen av verket (t.ex. en beskrivning av det visuella innehållet).

5. Definition av betrott mellanled

Ett betrott mellanled är i regel en enhet som möjliggör växelverkan mellan två parter som båda har tilltro till den tredje parten.

Inom det område som detta MoU gäller har ett betrott mellanled som uppgift att tillhandahålla kontrollerad distribution av tillgängliga kopior av verk för personer med läshandikapp, om sådana kopior inte finns att få på marknaden. Rättighetshavarna ger sitt tillstånd till detta förutsatt att det betrodda mellanledet kan intyga att mottagaren av ett tillgängligt verk omfattas av den definition av en person med läshandikapp som anges ovan.

Dessa betrodda mellanled måste ha tilltro både från personer med läshandikapp och rättighetshavare, och bör ha formell och särskild ackreditering från de avtalslutande parterna.

Ackrediterade betrodda mellanled karakteriseras av följande:

- De fungerar på icke-vinstdrivande grund om annat inte avtalas.
- De för register över de personer som tar del av tjänsterna enligt detta MoU och kräver att kvalificerade tjänstemottagare följer lämpliga slutanvändaravtal.
- De har som en del av sitt uppdrag att tillhandahålla tillgängligt innehåll för personer med läshandikapp. De kan också tillhandahålla specialiserade tjänster som hör samman med skolning, utbildning eller anpassad läsning eller behoven av informationstillgång för personer med läshandikapp.
- De upprätthåller principer och förfaranden för att fastställa det ärliga uppsåtet hos de personer med läshandikapp som de betjänar samtidigt som de ser till att lagen om upphovsrätt efterlevs fullt ut.
- De sluter licensavtal med rättighetshavarens företrädare om gränsöverskridande distribution av tillgängliga verk som produceras på laglig väg enligt det som anges i punkt 6 d i detta MoU.
- De godkänner de förfaranden för tvistlösning som används för hantering av rättighetshavarnas tvivel rörande korrekt distribution eller överföring av tillgängliga verk enligt det som anges i punkt 8.

Om ett betrott mellanled består av ett nät av organisationer måste alla organisationer som ingår i nätet uppfylla alla de ovan nämnda egenskaperna.

6. Syfte

Detta MoU bör främja ett pragmatiskt synsätt genom att rekommendera ett system med ömsesidigt erkännande av betrodda mellanled i EU. Genom detta MoU ska man få en praktisk lösning för att personer med läshandikapp ska få tillgång som stämmer överens med Bernkonventionens trestegstest, utan att på något sätt underminera förläggarnas egna insatser för att öka utgåvornas tillgänglighet.

Dialogen mellan intressegrupperna har särskilt följande syften:

- a) Ge stöd för förläggarnas insatser att producera tillgängligt innehåll i samband med de normala utgivningsprocesserna.

- b) Identifiera ett organ som företräder rättighetshavarna i varje medlemsstat och som agerar som knypunkt mellan det betrodda mellanledet (de betrodda mellanleden) och rättighetshavargemenskapen.
- c) Utveckla ett nätverk med betrodda mellanled i EU:s medlemsstater och/eller regioner.
- d) Gör det möjligt för dessa betrodda mellanled att producera och ge gränsöverskridande tillgång till tillgängliga verk.
- e) Stimulera inrättandet av en europeisk onlinetjänst för tillgängliga e-böcker.

6 a) Ge stöd för förläggarnas insatser att producera tillgängligt innehåll i samband med de normala utgivningsprocesserna

Det är viktigt att förläggarna får stöd för sina insatser att göra utgivna verk lättillgängliga ända från början. Vi har som gemensamt mål att största delen av alla verk görs tillgängliga, och att denna tillgänglighet blir en del av det normala utbudet.

Undertecknarna av detta MoU uppmuntrar utbildning och stöd för rättighetshavare och betrodda mellanled i Europa för genomförandet av WIPO:s ram för möjliggörande tekniker och resultaten från WIPO:s pilotprojekt rörande betrodda mellanled. Rättighetshavare och användargrupper i Europa kommer också att bygga vidare på det arbete som redan har gjorts inom området, t.ex. EUAIN-plattformen och PROACCESS-projektet.

Förläggarna ger sitt åtagande om en marknad där personer med läshandikapp har tillgång till samma verk vid samma tidpunkt och till samma pris som övriga läsare. För förläggarna är det dock varken enkelt eller kostnadsfritt att modifiera sina processer och format för att nå detta mål. Det behövs stöd och erkännande för denna investering för att förbättra dokumentens tillgänglighet, och detta kunde ta formen av specifika projektutlysningar.

En särskild barriär är det faktum att elektroniska verk och andra digitala utgåvor är behäftade med moms medan tryckta verk inte är det. Det vore värdefullt om elektroniska verk och andra digitala utgåvor hade sänkt moms i Europa för att hjälpa personer med läshandikapp att anskaffa dessa produkter.

6 b) Identifiera ett organ som företräder rättighetshavarna i varje medlemsstat och som agerar som knypunkt mellan det betrodda mellanledet (de betrodda mellanleden) och rättighetshavargemenskapen

För organisationer som tillhandhåller stöd till personer med läshandikapp skulle verksamheten underlättas om det bara finns en enda kontaktpunkt till rättighetshavargemenskapen i varje land. Rättighetshavarna kan utnämna önskad organisation för att fungera som en sådan enda kontaktpunkt, exempelvis en organisation för förvaltning av mångfaldiganderätt (RRO), någon annan organisation för förvaltning av rättigheter eller ett handelsorgan. Det representativa organet skulle bidra med klarering av de behövliga rättigheterna för betrodda mellanled och personer med läshandikapp som är registrerade hos ett betrott mellanled. De betrodda mellanleden önskar att information om den enda kontaktpunkten finns väl utspridd i nätverket med betrodda mellanled.

De undertecknade kommer att arbeta tillsammans för att fastställa en företrädare för rättighetshavare för varje medlemsstat såväl som modellavtal för utnämning av företrädare och fastställande av bästa metoder och modellavtal som de måste följa.

6 c) Utveckla ett nätverk med betrodda mellanled i EU:s medlemsstater och/eller regioner

De undertecknade kommer att utveckla särskilda riktlinjer för de betrodda mellanleden, enligt följande:

- Beskrivning av ett system för ackreditering och avackreditering av betrodda mellanled inklusive en uppsättning förfaranden.
- Regler om öppenhet och insyn.
- Beskrivning av det betrodda mellanledets roll.
- Riktlinjer för datainsamling och innehållets säkerhet.

De undertecknade kommer också att fastställa den grupp som beviljar och fråntar ackreditering. Gruppen bör ha en balanserad sammansättning med företrädare för de viktigaste berörda parterna (förläggare, förlagsbranschorganisationer, insamlingsorganisationer, författarförbund, nationella stödorganisationer för personer med läshandikapp, europeiska sammanslutningen för synskadade, forumet för handikappade i Europa).

Parallellt bör man upprätta en förteckning med olika scenarier för de betrodda mellanledens verksamhet.

Det är viktigt att konstatera att det kan finnas flera betrodda mellanled per medlemsstat beroende på specifik ackreditering.

6 d) Göra det möjligt för dessa betrodda mellanled att producera och ge gränsöverskridande tillgång till tillgängliga verk

Alla undertecknade godtar att där som verk finns att tillgå på marknaden i lämpligt tillgängligt format ska personer med läshandikapp införskaffa dessa verk på denna marknad.

Alla undertecknade godtar att en tillgänglig version på marknaden som är en förkortad version av ett verk inte kan anses utgöra en fullt ut tillgänglig version av verket.

Ansvar för att säkerställa lagenligheten vid produktion och överföring av tillgängliga format av verk enligt den inre EU-marknadens regler vilar hos den levererande organisationen.

Ett betrott mellanled kan tillhandahålla tillgängliga format av verk som har producerats på laglig väg.

Enligt de aktuella transkriptionsprinciperna ska en producent av en tillgänglig version av ett verk inte skriva om innehållet till förenklad form för att underlätta förståelsen, eliminera delar av verket eller översätta verket till ett annat språk än språket för den ursprungliga källa som används för produktion av tillgängligt innehåll. Detta skulle underminera verkets integritet och upphovsmakarens övriga moraliska rättigheter. För att undanröja tvivel konstateras att den som utför transkriptionen får göra små ändringar till verket om det endast gäller att säkerställa tillgängligheten. Det kan t.ex. gälla att lämna bort bilder, antingen för att de inte kan upptas eller att upptagningen blir för dyr.

Kopiorna får endast användas för strikt icke-kommersiella ändamål.

Det betrodda mellanled som levererar en tillgänglig kopia till slutanvändaren har ansvaret för att verket går till en person som har intyg på sitt läshandikapp.

De betrodda mellanleden har ansvar för att se till att det finns ett lämpligt slutanvändaravtal i kraft enligt vilket kopian endast får användas av den individuella slutanvändaren.

Om en slutanvändare inte uppfyller sina skyldigheter måste det betrodda mellanledet agera enligt det som behövs för att säkerställa efterlevnad.

Produktion, distribution och användning av tillgängliga kopior av ett verk måste uppfylla de licensvillkor som gäller i det land där den ursprungliga tillgängliga kopian av verket produceras.

6 e) Stimulera inrättandet av en europeisk onlinetjänst för tillgängliga e-böcker.

För göra det enklare för användarna att hitta fram till befintliga tillgängliga verk kommer de undertecknade att stödja inrättandet av en europeisk onlinekatalog över verk som kan fås i tillgängliga format. Tjänsten inkluderar en databas med tillgängliga utgåvor som kan köpas på marknaden, verk som är *public domain* och verk som har producerats med stöd av nationellt undantag i upphovsrätten eller på licens.

Det är meningen att tjänsten till en början fungerar som en katalog, men att den kan utvecklas till en distribuerad tjänst som tillhandahåller både katalog och leverans av tillgängliga e-böcker till auktoriserade användare. De undertecknade inser att detta är ett stort projekt och kommer att samarbeta i tillsända för att säkerställa finansiering och andra resurser som behövs för att genomföra målet.

Detta mål upprätthålls gemensamt med projekten via WIPO-intressenternas plattform, och de undertecknade kommer att samarbeta och bygga på befintligt arbete för att undvika dubbla insatser.

7. Mått på framgång

- Enligt detta MoU anses följande vara mått på framgång:
 - Identifiering av organ som företräder rättighetshavare i huvuddelen av medlemsstaterna.
 - Belägg för att det finns ett flöde av tillgängliga verk mellan betrodda mellanled i Europa.
 - Undersökning rörande en onlinedatabas över tillgängliga verk och utveckling av kostnadsplan.

8. Säkerställande åtgärder och tvistlösning

De undertecknade är överens om att det är viktigt att säkerställa tillit mellan rättighetshavarna och betrodda mellanled och kommer att avtala om lämpliga mekanismer för tvistlösning.

9. Genomförande

De undertecknade avtalar om samarbete för att slutföra en verksamhetsplan, riktlinjer för betrodda mellanled, licensmallar och andra instrument som behövs som stöd för genomförandet av detta MoU.

10. Underskrifter

Undertecknat av företrädare för rättighetshavare och personer med läshandikapp/betrodda mellanled:

Federation of European Publishers
(Europeiska branschsammanlutningen för förläggare)

European Blind Union
(Europeiska sammanlutningen för synskadade)

European Writers Council
(Europeiska författarorganisationerna)

European Dyslexia Association
(Europeiska dyslexiföreningen)

International Federation of Reproduction Rights Organisations
(Internationella federationen av organisationer för förvaltning av mångfaldiganderätt)

International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers